VOOR EEN HARMONISCHE SAMENLEVING

Vlak voor mij zie ik een bekende Utrechtse fruitteler zitten, die mij doet herinneren aan prof. Zijlstra.

Ik moest namelijk aan de fruitteelt denken toen ik prof. Zijlstra, onze minister-president, vanmorgen hoorde spreken.

Niet alleen in de fruitteelt komen „blijvers" en „wijkeis" voor. De „blijvers", zijn de fruitbomen, die geplant worden en in de boomgaard blijven staan, maar om de gaatjes op te vullen plantte men vroeger „wijkers", voor de eerste jaren, die snel vrucht dragen en dan weer snel verdwenen.

Ik behoor tot het gilde van de „blijvers". Minister Verdam zou zeggen „onkruid vergaat niet". Hij behoort tot het gilde van de „wijkers" en ik geloof, dat hij er echt toe wil behoren. Minister Zijlstra denkt, dat hij er toe behoort, maar hij komt elke keer weer terug. Hij is een heel apart soort. En ik hoop van harte, dat hij nog weer eens terugkomt, als hij nog weer eens weggaat tenminste

Vandaag wordt - de voorzitter heeft dat vanmorgen aangekondigd in zijn mooie rede - wat onze partij betreft, de verkiezingscampagne geopend. Op de verkiezingsbiljetten, die wij binnenkort niet alleen meer hier zien, maar, naar ik hoop, ook op ramen, op aanplakzuilen, op schuttingen, op muren en - laten wij dat vooral niet vergeten - op bruggen - waarbij de lijstaanvoerders het gevaar lopen elk ogenblik in het water te vallen - kortom in de stad en op het platteland, presenteert onze partij zich met evangelische politiek, met bijbelse politiek. Wij zijn een partij, die een boodschap wil brengen, een blijde boodschap. Een partij, die ons volk uitzicht en perspectief wil bieden, ook in de politiek.

Ons verkiezingsprogram, met op de achtergrond haar beginsel-
program, zouden wij zo kunnen kenschetsen: voor een harmonische samenleving.

Dat is waar onze partij naar wil streven. Dat zal ook het thema zijn, dat ik in de komende maand als ik het land rondtrek, zou willen gebruiken.

Wij treden op als partij, omdat wij iets te zeggen hebben over onze samenleving. Over de samenleving, zoals die is en zoals die behoort te zijn.

Over het standpunt van onze partij en daarmee over de inzet van de verkiezingscampagne, wil ik vandaag enkele opmerkingen van zeer algemene aard maken.

Architectuur van de samenleving

Het is niet toevallig, dat onze partij zo sterk de nadruk legt op de architectuur van de samenleving. Kuyper deed dat ook reeds met zijn architectonische kritiek. Zoals de architectuur van een huis het woongerief bepaalt, zo is de architectuur van een samenleving van invloed op de wijze waarop ons leven verloopt. En een architect kan in hoge mate het woongerief, het aanzien van ons huis bepalen; een politicus of een politieke partij kan grote invloed hebben op de architectuur van onze samenleving. Of wij in ons eigen onderhoud kunnen voorzien of niet, of wij werkloos zijn of niet, of wij gezond zijn of niet, of wij in vrede kunnen leven of niet, of wij onze culturele belangstelling kunnen bevredigen of niet, of wij onze kinderen met voldoende zorg kunnen omringen of niet, dat alles hangt niet van ons zelf af, van onze eigen vindingrijkheid, van onze eigen verantwoordelijkheid, van ons eigen initiatief, maar - en zelfs in beslissende mate - van de mogelijkheden, die de samenleving ons daartoe biedt; de samenleving waarin wij samen wonen, verkeren, waarvan wij samen deel uitmaken.

Ik wil enkele voorbeelden noemen.

Allereerst om dicht bij huis te blijven: onze gezondheid.

Dit is iets heel persoonlijks: onze lichamelijke conditie. De een wordt met een sterke body geboren, de ander met een zwak lichaam; de een sukkelt zijn leven lang, bij de ander komt de

dokter nooit over de vloer. Gezondheid, zo zeggen wij dan, is een gave, een geschenk. Als die ons ten deel valt, dan dienen wij daarvoor dankbaar te zijn. Als dat niet het geval is, dan moeten wij ons lot dragen: lijdzaam, berustend. Inderdaad, berusting kan voor hem of haar die geen genezing meer kan vinden een hele hoge vorm van persoonlijke moed zijn. Maar laten wij er wel oog voor hebben, dat veel ziektes en veel kwalen, waar de dokter machteloos tegenover staat, niet voortkomen uit ons zwakke gestel waarmee wij geboren worden en waarmee wij het moeten doen, maar rechtstreeks

een gevolg zijn van de wijze waarop wij onze samenleving hebben georganiseerd en een gevolg van de wijze waarop die samenleving werkt, functioneert. Denkt u maar aan de epidemieën, die in vorige eeuwen hele landstreken ontvolkten - pest, cholera, typhus - denkt u aan de tuberculose, die nog niet zo lang geleden ons land teisterde en waar de medische wetenschap van toen weinig tegen kon uitrichten. Deze ziektes zijn wij in Nederland en in de meeste ontwikkelde staten van het westelijk halfrond de baas geworden. Niet in de eerste plaats, omdat wij daartegen zulke goede medicijnen hebben, maar vooral omdat wij onze samenleving zó hebben ingericht, dat massale besmetting nauwelijks meer kan voorkomen. Althans, zo moet de minister van landbouw er aan toevoegen, bij mensen. Bij dieren zijn wij nog niet zover. Uit een oogpunt van volksgezondheid is de architectuur van onze samenleving een andere, een betere, dan die van de middeleeuwen, ook een andere en betere dan die in tal van jonge staten. Vandaar, dat bij ons de kindersterfte laag is en in de jonge staten zeer hoog, vandaar dat bij ons de gemiddelde leeftijd hoog is en in de jonge staten vaak buitengewoon laag.

Knelpunten

Maar laten wij niet te snel tevreden zijn. Want de ontwikkeling van onze samenleving brengt telkens nieuwe gevaren voor onze gezondheid met zich mee.

De ontwikkeling van de techniek, de industrialisatie, de toename

van onze autopark hebben tot gevolg, dat de lucht, die wij inademen en het water dat wij gebruiken van jaar tot jaar van mindere kwaliteit worden. Ook onze grond wordt bedreigd met verzilting vanuit de zee en vaak door eenzijdige productie door moeheid.

Het aantal verkeersslachtoffers in een jaar vertoont in ons land benauwend veel overeenstemming met de aantallen mensen, die omkomen door een epidemie of een natuurramp. Wanneer u de cijfers ziet van heel Europa is het angstwekkend. Dat zijn risico’s, die ons in onze persoonlijke gezondheid en veiligheid bedreigen in een moderne samenleving, maar waartegen wij ons individueel maar zeer onvoldoende kunnen wapenen. Tenzij wij kans zien op deze

gebieden de architectuur van onze samenleving te wijzigen, zal de lucht- en waterverontreiniging toenemen en het gevaar op de weg groter worden. En of wij willen of niet, wij zullen aan de daarmee verbonden risico's blootgesteld zijn, zoals wij vroeger aan een cholera-epidemie blootgesteld waren. Als de ontwikkeling van het welvaartspeil het mogelijk maakt, dat tal van mensen tegelijk een auto kopen, dan zullen wij de architectuur van onze samenleving daarbij dienen aan te passen. Slechts dan is het mogelijk, dat de toeneming van het wagenpark niet leidt tot onontwarbare verkeersknopen, tot onoplosbare parkeerproblemen, tot zenuwslopende geluidshinder, tot lijfsgevaar voor een ieder die zich buitenshuis waagt. Alweer: het is niet een probleem, dat wij alléén, in de persoonlijke sfeer, tot een oplossing kunnen brengen. Het is een zaak van het gehele Nederlandse volk als totaliteit, om vorm te geven aan onze samenleving en het kost geld.
Zo kunnen er tal van voorbeelden worden aangehaald, waaruit blijkt, dat de wijze waarop onze samenleving is georganiseerd, de menselijke ontplooiing in vrijheid en verantwoordelijkheid bevordert, of juist omgekeerd tegenstaat. Werkloosheid is daarvan een wel zeer sprekend en actueel voorbeeld.
Het is duidelijk, dat wij het de werknemers persoonlijk niet kunnen toerekenen, indien zij door bedrijfssluiting op straat komen te staan. Zij zijn integendeel juist het slachtoffer van be
drijfssluitingen. Voorts is het duidelijk, dat wij iemand die ontslagen is en elders geen werk kan vinden, in de persoonlijke sfeer nauwelijks doeltreffend kunnen helpen. Wij kunnen deze mensen slechts helpen, door onze samenleving zo op te bouwen, dat massale werkloosheid wordt voorkomen en dat massale ontslagen niet behoeven plaats te vinden en gepaard daarmee, dat mensen, die ontslagen worden, elders weer aan de slag kunnen komen. Met andere woorden: de architectuur van onze samenleving zal zodanig moeten zijn, dat wij bij het voorzien in onze bestaansmiddelen niet voor situaties worden gesteld, die ons gehele persoonlijke leven kunnen ontwrichten, zonder dat wij daar persoonlijk iets aan kunnen veranderen.
Wij leven in een tijd van vrede, althans hier in West-Europa. Is dat onze persoonlijke verdienste? Als wij terugzien in de geschiedenis, zelfs al is het slechts over de korte periode van de laatste tien of vijftien jaren, dan weten wij wel beter.

Herinnert u zich nog het optrekken van de muur in Berlijn; de opstand in Hongarije; de crisis om Cuba? Oorlogsgeweld en onderdrukking voltrekken zich over de hoofden van onschuldigen en in dit opzicht machtelozen. Zoals thans de non-combattanten, de burgers, de kinderen in Vietnam, die het liefst in vrede willen leven, de gevolgen er van dragen, dat twee wereldmachten op hun gebied elkanders krachten meten. Zo had dat ook in Europa het geval kunnen zijn, als de politieke ontwikkeling slechts een weinig anders was gelopen.
En wij beseffen, dat de rechtvaardige vrede, dat kostelijke goed waar de gehele mensheid naar haakt, slechts bereikt kan worden als vrucht van een harmonische samenleving, nationaal en internationaal. Het vraagstuk van oorlog en vrede hangt ten nauwste samen met de wijze waarop wij, mensen, de samenleving hebben georganiseerd. De Frans-Duitse oorlogen, die tientallen jaren lang Europa en de wereld hebben geteisterd, waren producten, wanproducten, van een verkeerd georganiseerde Europese samenleving. Met herstructurering van die Westeurop>ese samenleving, die zich nu bezig is te voltrekken, kunnen wij bereiken, dat deze oorlogen niet meer plaatsvinden in Europa. Azië is nog niet zover, maar het moet wel zover komen.

Bouwen

Bouwen aan een harmonische samenleving is een van de beste diensten, die wij aan ons zelf, aan onze naaste, aan ons volk en aan de wereld kunnen bewijzen. De Anti-Revolutionaire Partij erkent dit. En dat is de reden, waarom wij in onze verkiezingsactie welbewust, doelbewust de harmonische samenleving als centraal thema willen aanvaarden.
Veel staat op het spel; dat wil zeggen, dat er veel verloren, maar ook veel gewonnen kan worden. De uitdaging waarvoor de mensheid in deze tijd van een zich op een ongekende wijze ontwikkelende techniek wordt gesteld is deze: zien wij kans de ons ter beschikking komende middelen aan te wenden om althans een in beginsel rechtvaardige, harmonische samenleving op te bouwen; of moeten wij het aanzien, dat de mensheid in een zich steeds versnellend tempo deze middelen aanwendt om zich zelf naar de ondergang te helpen? Denkt u maar aan de ontwikkeling van de kernenergie en

de kernwapens.

Dit brengt mij op het tweede punt, dat ik vandaag met bijzondere nadruk in uw midden zou willen neerleggen. En dat is dit, dat het grootste gevaar, dat de mensheid vandaag bedreigt niet is gelegen in oorlog en dreiging van oorlog; niet is gelegen in de armoede van velen en de rijkdom van weinigen; niet is gelegen in rassentegenstellingen, die overal in de wereld voorkomen. Het grootste gevaar dat ons bedreigt is, dat de mensheid de onheilen, die in al deze zaken vervat zijn, gaat zien als een onvermijdelijkheid, als een noodlot waaraan toch niets te veranderen valt, als een gevolg van de zonde, die onze wereld teistert en waar wij mensen toch niet bovenuit kunnen komen. Zo'n geest van défaitisme moge begrijpelijk zijn, als wij zien hoe groot de verdrukking is voor hoe velen. Laten wij goed zien, dat het in de grond van de zaak is een capituleren voor de omstandigheden, dat het een geest is, die ons verlamt en met name de internationale verhoudingen tot catastrofale gevolgen kan leiden. Wie thans de hoop verliest, verliest de toekomst. Wie in de stemming, „dat het er toch allemaal niets toe doet" werkloos toeziet, op een ogenblik waarop de hoogste krachtsinspan

ning geboden is, die werkt er de facto aan mee, dat de ontwikkeling van de samenleving gaat in een richting, die wij geen van allen wensen.

Andere samenleving

Als ik dit zo met nadruk stel, dan doe ik dat uit volle overtuiging en dan begeef ik mij niet in wensdromen, in utopieën. Want de architectuur van de samenleving is geen onveranderlijk gegeven. De architectuur van onze samenleving — laten wij dat toch goed zien - is het product - en vaak een wanproduct van ons mensen, van ons leven, van ons werken, van ons streven. Wij zelf, wij mensen, hebben deze samenleving gebouwd, met zijn goede en met zijn kwade kanten.

Als wij deze samenleving hebben gebouwd, dan kunnen wij ook een andere bouwen, een betere. Als wij maar willen en als wij maar bereid zijn daarbij het welzijn van alle mensen voor ogen te houden en niet alleen van ons zelf, of van een bepaalde groep, of van een bepaald ras, of van een bepaalde natie.

Politiek is het bouwen aan een harmonische samenleving. Politiek speelt zich af temidden van concrete

machtsverhoudingen.

Politiek tracht in deze machtsverhoudingen in te grijpen. Politiek is ten diepste, wat men ons daarover ook moge trachten wijs te maken, een geestelijke zaak. Elke politiek, christelijke en niet-christelijke, wordt gevoed door een bepaalde levensovertuiging - ook die van de V.V.D., ook die van de P.v.d.A. - door een bepaalde visie op de mens en op de samenleving. En, zo zou ik willen vragen, in welke visie wordt aan de mens, naar zijn wezen, naar zijn bestemming, wordt aan de mens in zijn verhouding tot anderen beter recht gedaan, dan in die welke gevoed wordt door het Evangelie?

Evangelische politiek

Naarmate het Evangelie in sterkere mate beslag krijgt op ons volk, naarmate het Evangelie in sterkere mate binnendringt in

de raadszalen van machthebbers van deze wereld, naarmate het Evangelie krachtiger onze bezinning en onze practijk in de politiek gaat bepalen, naar die mate zal de architectuur van de samenleving ten goede veranderen. Dat wilde ik u vandaag vooral op het hart binden. Dit is hoop op een toekomst, die de wereld geboden wordt. Geen utopie, een zeer reële, een'zeer daadwerkelijke hoop. Arme mensheid, als zelfs zij die zich christenen noemen deze hoop uit het oog zouden verliezen. Een geloof als een mosterdzaadje is voldoende om de architectuur van onze samenleving tot in haar fundamenten te veranderen. Dit is nuchtere werkelijkheid. Dat is de duidelijkheid, die een christelijke partij in de politiek behoort in te dragen.

Daarom; evangelische politiek. Niet omdat dit een particuliere liefhebberij zou zijn van hen, die zich in een christelijke partij hebben verenigd, maar omdat dit de enige politiek is, die uitzicht biedt op een harmonische samenleving, waarin niet de ene mens voor de ander een wolf is, maar waarin alle mensen, van welke kunne, van welke kleur, van welke stand en van welke natie ook, mogen worden erkend te zijn van een goddelijk geslacht en over de mogelijkheden beschikken de hun van God gegeven bestemming te volgen. Dat geldt voor de kleine boer in Overijssel en voor de jonge werkloze arbeider in Onstwedde. Is het najagen van zo’n politiek hoogmoedig? Het wordt ons wel verweten. Ik kan dat echter niet inzien.

Ik zeg niet, dat wij altijd ten volle slagen. Ik zeg evenmin, dat wij nooit fouten maken. Ik zeg niet, dat wij nooit gedwongen worden op eenmaal ingenomen standpunten terug te komen. Ik zeg niet, dat ons huidige Program van Actie een afdoende radicaal evangelische politiek vertolkt.

Ik houd echter wel staande, dat wij naar beste weten als Anti- Revolutionaire Partij, met het inzicht waarover wij thans beschikken en met de mogelijkheden, die ons ten dienste staan, althans pogen een in evangelische zin radicale politiek tot ontwikkeling te brengen. Ik weet zeker, dat zo'n streven nooit fout kèn zijn, nooit een gevaar voor de democratie kèn inhouden, wat men ons daaromtrent ook moge tegenwerpen in de komen de weken.

Een zich steeds vernieuwende politiek

Christelijke politiek is een zich steeds vernieuwende politiek, zoals het christelijke leven een zich steeds vernieuwend leven behoort te zijn. Ook al is onze partij binnenkort honderd jaar oud, desalniettemin staan wij niet aan het einde, steeds aan het begin, zoals wij over vijfentwintig jaar en vijftig jaar weer aan het begin zullen staan. De huidige samenleving is anders, dan toen Kuyper onze partij stichtte. Wij zullen dat ten volle in rekening moeten brengen. Doch de noodzaak tot het oefenen van architectonische kritiek op onze samenleving van vandaag is niet minder noodzakelijk dan in Kuyper's dagen toen de sociale kwestie op een dieptepunt was. En de mogelijkheden de huidige samenleving van karakter te veranderen, te verbeteren, zijn niet minder, dan toen Kuyper zijn rede voor het eerste christelijke sociale congres hield.

Zoals de sociale kwestie uit Kuyper's tijd nu in hoofdzaak is opgelost, zo zetten wij ons thans aan de arbeid voor de problemen van onze tijd. Onder de indruk misschien van de omvang van de problemen, maar bezeten door de wetenschap, dat de huidige samenleving, met zijn vele knelpunten, nationaal en internationaal door ons zelf is tot stand gebracht en dat het ook anders kan en heel vaak anders moet.

Als voorhoede onderweg

De Anti-Revolutionaire Partij is een partij „onderweg". Zij vervult daarbij de functie van voorhoede. Het is niet een geplaveide weg en de bewegwijzering laat vaak te wensen over. Soms zijn de wegwijzers zelfs verplaatst om ons op een

dwaalspoor te brengen. Maar wanneer de voorhoede het terrein heeft verkend, wanneer de voorhoede obstakels heeft afgebroken, dan maakt zij daarmee mogelijk dat de kolonne weer verder oprukt. Willen wij voorhoede blijven - en de enige rechtvaardigingsgrond voor een christelijke partij is, dat zij als voorhoede fungeert — dan zullen wij niet uit gemakzucht obstakels uit de weg mogen gaan. Wij moeten voorhoede blijven. Een christelijke partij mag nooit behoren tot het kleurloze midden. En dat zou
gebeuren wanneer wij bijvoorbeeld terwille van de populariteit zouden nalaten aan te geven op welke wijze bepaalde knelpunten in ons maatschappelijk leven het beste opgeruimd kunnen worden. Wij mogen er op vertrouwen, dat als christelijke partijen in staat blijken op de weg naar een harmonische samenleving een stuk af te leggen, andere partijn zullen volgen. In dit opzicht kan de invloed van onze partij zich verder uitstrekken, dan uit het aantal kamerzetels valt af te leiden, hoewel ik er graag zoveel mogelijk zou willen hebben. Beseft u wel, dat u allen hier in de zaal deel uitmaakt van de voorhoede waarvan ik sprak. Alle leden van de partij en allen die haar welgezind zijn, zitten hier alleen door die omstandigheid in die voorhoede.
Daardoor zal ons gedrag bepaald dienen te zijn, gestempeld dienen te worden; in de komende vier jaar, in de komende weken, tijdens de verkiezingscampagne. Als lijsttrekker moge ik in dit opzicht uw medewerking en steun inroepen, opdat wij het vertrouwen van het Nederlandse volk als Anti-Revolutionaire Partij in zo groot mogelijke getale mogen winnen.